

Εκκλησία, Αίρεση και Προϋποθέσεις Διαλόγου Church, Heresy and Conditions of Dialogue

Σταύρος Ευστρατίου Αβαγιάννης

Στο Σύμβολο της Νίκαιας-Κωνσταντινούπολης η Εκκλησία, δηλωτική της νέας εν Χριστώ πραγματικότητας, χαρακτηρίζεται από τις ιδιότητές της, ως Μία, Αγία και Καθολική και Αποστολική. Ειδικότερα, ο επιθετικός προσδιορισμός «καθολική», είναι η ιστορική έκφραση που δηλώνει ότι πάντα, σε κάθε χρόνο και σε κάθε τόπο, αυτή παραμένει η ίδια, ακατάλυτη, σε αντίθεση με τους ετεροδόξους¹.

Στο σημείο αυτό απαιτείται προσοχή, διότι η Εκκλησία δεν αφήνει εκτός αυτής τους πιστούς που έχουν αμαρτήσει, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται και από τον Πατριάρχη Δοσίθεο στην τοπική Σύνοδο των Ιεροσολύμων (1672)², αλλά τους αρνητές της του Χριστού πίστεως, τους αποστάτες, τους αιρετικούς, τους σχισματικούς, όλους όσους διαρρηγνύουν την ενότητα της Εκκλησίας. Διότι, εάν κάποιος «τῆς Ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὡσπερ ὁ ἔθνικός καὶ ὁ τελώνης» (Ματθ. 18,17)³. Εκτός Εκκλησίας

¹ Χ. Ανδρούτσου, *Συμβολική*, εκδοτικός οίκος Β. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη, 1963³, 73.

² «Πιστεύομεν μέλη τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας εἶναι πάντας καὶ μόνους τοὺς πιστοὺς, τοὺς τὴν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ δῆλα δὴ ἀμώμητον πίστιν ἀδιστακτῶς πρεσβεύοντας, κἂν καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ἀμαρτίαις παντοίαις ὑπεύθυνοι εἴεν. Εἰ γὰρ μὴ ἦν μέλη τῆς Ἐκκλησίας, οἱ πιστοὶ μὲν, ἀμαρτίαις δὲ συζῶντες, οὐκ ἂν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐκρίνοντο. Νῦν δὲ κρινόμενοι ὑπ' αὐτῆς, εἰς τε μετάνοιαν προσκαλούμενοι καὶ εἰς τὴν τρίβον τῶν σωτηρίων ἐντολῶν ποδηγετούμενοι, κἂν καὶ ἔτι ἀμαρτίαις ρυπαίνοντο, μόνον δι' αὐτό τοῦτο, ὅτι οὐ πεπτώκασιν εἰς ἀπόγνωσιν καὶ ὅτι τῆς καθολικῆς καὶ εὐσεβοῦς πίστεως, μέλη τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας εἰσὶ καὶ γινώσκονται», βλ. Ι. Καρμίρη, *Ορθόδοξος Εκκλησιολογία*, Αθήναι 1973, 182.

³ Περαιτέρω, «σωθήσεται ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς» (Μαρκ. 16,16). Μπορεῖ να σωθεῖ, δηλαδή, μόνο μέσα στην Εκκλησία, η οποία εἶναι η «Βασιλεία» (Ματθ. 13, 24εξ. 31εξ. 47εξ Λουκ. 18,

δεν μπορεί να υπάρχει καμία σωτηρία, κατά το «extra Ecclesiam nulla salus»⁴ ή κατά το «extra hanc domum, id est extra Ecclesiam, nemo salvatur»⁵. Ο άνθρωπος δεν μπορεί να σωθεί εκτός της Εκκλησίας, αλλά μόνο εντός της, δηλαδή στην αληθινή ενότητα και συσσωμάτωση στο σώμα Αυτής⁶.

Εφόσον η Εκκλησία είναι η μία και η μόνη που ιδρύθηκε από τον Ιησού Χριστό αληθινή Εκκλησία, η οποία μετέχει στην αποκεκαλυμμένη αλήθεια, την οποία και διδάσκει, είναι αυτή που καταδικάζει αυτούς που διασπούν την εξωτερική και ορατή της ενότητα και αποκόπτει από το υγιαίνον εκκλησιαστικό σώμα και αναθεματίζει τους διαφωνούντες περί την πίστη, ως αιρετικούς ή περί τη διοίκηση ως σχισματικούς. Η Εκκλησία θεωρεί ότι από την αίρεση και το σχίσμα απειλείται τόσο η εξωτερική της ενότητα όσο και η οδός προς την σωτηρία για τους πιστούς⁷.

Η Εκκλησία είναι αντίθετη προς την αίρεση, διότι έχει ίδιο σύστημα διδασκαλίας. Η «όλη Εκκλησία» (tota Ecclesia), όπως δηλώνεται και εκφράζεται στην εποχή του Αγ. Ειρηναίου, δεν συνδέεται τόσο με την έννοια της οικουμενικότητας, αλλά δείχνει την

29εξ.), η «ποίμνη» (Ιωαν. 10, 16), ο «ναός» (Α΄Κορ. 3,17· Εφ. 2, 21), ο «οἶκος» (Α΄Τιμ. 3,15· Εβρ. 3, 6), και η «πόλη» (Εβρ. 12, 22/23) του Θεού.

⁴ Κυπριανού Καρθαγένης, *Επιστολαί* 73, 21, Migne, PL 4, 502· βλ. και Ιωάννη Χρυσοστόμου, *Ομιλίες*, 1,6, Migne, PG 52, 397· 402, *Εις Εφεσίους Ομιλίες*, 11, 3-4, Migne, PG 62, 84/5.

⁵ Ωριγένους, *Εις Ιησούν Ναυή, Ομιλία* 3, 5, Migne, PG 12, 841/842.

⁶ Κατά συνέπεια, «Neque enim vivere foris possunt, cum domus Dei una sit et nemini salus esse nisi in Ecclesia possit», Κυπριανού Καρθαγένης, *Επιστολαί*, 62, 4, Migne, PL 4, 371.

⁷ Ενδεικτικά, βλ. Α΄ Κορ. 12, 25. Βλ. και το «Παύλειο» χωρίο: «αἰρετικόν ἄνθρωπον μετά πρώτην καί δευτέραν νοθεσίαν παραιτοῦ, εἰδῶς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος καί ἀμαρτάνει, ὧν αὐτοκατάκριτος» (Τιτ. 3, 10). Η απομάκρυνση του αιρετικού γίνεται για να μην υπάρξει περαιτέρω μόλυνση του «σώματος» (Τιτ. 3, 10): αυτοί που αποκόπτονται μπορεί να είναι ψευδαπόστολοι και δόλιοι εργάτες (Β΄Κορ. 11, 13), άνθρωποι που θέλουν να αποσπάσουν από το ποίμνιο μαθητές (Πραξ. 20, 29-30), αυτοί που τaráσσουν και αναστατώνουν τους Χριστιανούς (Γαλ. 5, 10 και 12). Μπορεί να είναι, επίσης, οι ψευδοδιδάσκαλοι, οι οποίοι θέλουν να μεταστρέψουν το Ευαγγέλιο του Χριστού και να πλήξουν την παρακαταθήκη της Ιεράς Παράδοσης (Α΄Τιμ. 6, 20· Β΄Πετρ. 2, 1 εξ· Γαλ. 1,7-8 Α΄Ιωαν. 4,3· Β΄Ιωαν. 7 και 10). Η Εκκλησία διά των Συνόδων θα καταδικάσει αυτούς, θα απαγορεύσει την συμμετοχή τους στα Μυστήρια της Εκκλησίας, όπως και στη λατρεία, ακόμη και στην συμπροσευχή με τους υπόλοιπους πιστούς (Αποστολικοί Κανόνες 44ος-46ος, Κανόνας 14ος της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου, Κανόνας 71ος της Πενθέκτης Οικουμενικής Συνόδου, 2ος Κανόνας της Συνόδου της Αντιοχείας, Κανόνες 2ος και 33ος της Συνόδου της Λαοδικείας). Ο 46^{ος} Αποστολικός Κανόνας, ακόμη, απαγορεύει την κοινωνία με τους αιρετικούς στα Μυστήρια της Εκκλησίας, διότι δεν μπορεί να υπάρχει «συμφώνησις Χριστού πρὸς Βελίαρ ἢ μερίς πιστῶ μετά ἀπίστου», Ι. Καρμίρη, *Ορθόδοξος Εκκλησιολογία*, ὁ.π., 265.

απόλυτη Ορθοδοξία αυτής, ως βεβαιότητα της αλήθειας. Η όλη Εκκλησία σαρκώνεται στο κολλέγιο των Αποστόλων και στο σύνολο των πιστών, διότι «οὐκ ἦν τότε Οὐαλεντίνος ἐκεῖ, οὐδέ οἱ λοιποὶ ἑαυτῶν καὶ τῶν πειθομένων αὐτοῖς καταστροφεῖς»⁸. Η αίρεση εμφανίζεται ως απειλή για την ενότητα της Εκκλησίας ήδη από την εποχή της Καινῆς Διαθήκης, ὅμως, ἀπὸ τὸ δεύτερο μισό του 2^{ου} αιώνα, η αίρεση αποκτά και «εκκλησιολογικά» χαρακτηριστικά. Μέσα ἀπὸ τὴ χρήση τῆς ατομικῆς γνώμης καὶ κατανόησης οἱ αιρετικὲς ομάδες, ἐνίοτε, μετατρέπονται σε σχολὴ σκέψης καὶ προσπαθοῦν νὰ δημιουργήσουν οργανωμένη Ἱεραρχία, τοποθετώντας «ἐπισκόπους», κατὰ τὸ πρότυπο τῆς Καθολικῆς Εκκλησίας, (κατὰ τὸ «δεῖ γάρ καὶ αἱρέσεις ἐν ὑμῖν εἶναι...» (Α΄ Κορ. 11, 19). Σε ἀντιδιαστολή πρὸς αὐτὲς τὶς προσπάθειες, ἡ Καθολικὴ Εκκλησία δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ αὐτὴν που περιλαμβάνει τὴν πληρότητα τοῦ κηρύγματος καὶ τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς καὶ παρακαταθήκης, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀληθινὴ λειτουργικὴ κοινωνία⁹.

Οἱ αιρετικοὶ αυτοχαρακτηρίζονται ὡς «χριστιανοί», ἀλλὰ δὲν μποροῦν νὰ λειτουργήσουν καὶ νὰ κοινωνήσουν ὑπὸ τὸν κανονικὸ Ἐπίσκοπο, που εἶναι ὁ φορέας καὶ ὁ ἐκφραστὴς τῆς Αποστολικῆς Διαδοχῆς. Ἡ περίπτωση τοῦ σχίσματος εἶναι μία διαφορετικὴ περίπτωση, ἡ ὁποία ξεκίνησε ἀπὸ τὴν ἐννοια τῆς προσωπικῆς διαφωνίας (Ἰωαν. 7, 43· 9, 16 καὶ 10, 19) ἢ τῶν ἐρίδων ἀνάμεσα σε άτομα καὶ ὄχι σε οργανωμένες ομάδες (Α΄ Κορ. 1, 10), γιὰ νὰ καταλήξει στὴν ἀμφισβήτηση τῆς διοικητικῆς δομῆς τῆς Εκκλησίας, σε ἀρνηση τῆς αὐθεντίας τῆς Εκκλησίας, καὶ σε «ἐξόδο» τοῦς ἀπὸ τὸ «σῶμα Χριστοῦ». Σε ἀντίθεση τόσο πρὸς τοῦς αιρετικούς ὅσο καὶ πρὸς τοῦς σχισματικούς, ἡ Καθολικὴ Εκκλησία ἀποτελεῖ τὴν πληρότητα τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία ἐκδηλώνεται ὡς ἐνότητα στὴν Θεία Ευχαριστία ἢ στὴν Ορθοδοξία ὑπὸ τὸν Ἐπίσκοπο, ἀλλὰ καὶ ὡς πληρότητα καὶ

⁸ Ειρηναίου, *Κατὰ Αἱρέσεων*, 3, 12,5, Migne, PG 7, 845.

⁹ Ὁ Ὁριγένης κάνει λόγο στα συγγράμματά του γιὰ δύο ομάδες στὸν Χριστιανισμό, που ἀντιπαρτίθενται ἡ μία στὴν ἄλλη. Εἶναι αὐτοὶ που καλοῦνται «ἐκκλησιαστικοί» καὶ αὐτοὶ που προέρχονται ἀπὸ τὶς αἱρέσεις. Αὐτοὶ που ἀνήκουν στὶς αἱρέσεις ὀνομάζονται καὶ αὐτοὶ τοῦς εαυτοῦς τοῦς «χριστιανούς», ἐνῶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὀνομάζονται ὄχι μόνο χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ «καθολικοί», *Εἰς Λευϊτικόν*, 14, Migne, PG 12, 553-554. Ἡ ταύτιση τοῦ «ἐκκλησιαστικοῦ» με τὸν «καθολικό», σε ἄμεση ἀντιδιαστολή πρὸς τὸν αιρετικό, που καὶ αὐτός καλεῖται χριστιανός, ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸ δείγμα τῆς χρήσης τοῦ ὀρου «Καθολικὴ Εκκλησία» γιὰ νὰ δηλωθεῖ ἡ ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία στὴν πίστη, καὶ δη στὴν Θεία Ευχαριστία, βλ. σχετικὰ Ἰ. Ζηζιούλα, *Ἡ Ἐνότης τῆς Εκκλησίας ἐν τῇ Θεῷ Ευχαριστία καὶ τῷ Ἐπισκόπῳ κατὰ τοῦς τρεῖς πρώτους αἰῶνας*, ἐκδόσεις Γρηγόρη, Ἐν Αθήναις 1990², 119.

αυτάρκεια σε κάθε σωτηριώδη ενέργεια του Αγίου Πνεύματος¹⁰. Στην Καθολική Εκκλησία ενεργεί και δρα το Άγιο Πνεύμα. Η διάκριση Ορθοδοξίας και αίρεσης δεν είναι θέμα χρονικής και ιστορικής προτεραιότητας, αλλά θέμα τρόπου ζωής και πορείας προς την εν Χριστώ Σωτηρία. Η διαφορά είναι οντολογικής τάξης, δεν είναι ιστορικής ή κοινωνιολογικής μορφής. Η θέση ότι η Ορθοδοξία προηγείται και ακολουθεί η αίρεση, ως έκπτωση και παρερμηνεία της κοινότητας της αλήθειας, είναι μία λανθασμένη Απολογητική, που παραθεωρεί τις ουσιαστικές διαφορές¹¹.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις είναι πολύ σημαντικές για να γίνει αντιληπτό ότι η χρήση του όρου «εκκλησία» για τα διαλεγόμενα μέλη στους διμερείς θεολογικούς διαλόγους, της Ορθόδοξου Εκκλησίας με τους Αντιχαλκηδόνιους, τους Παλαιοκαθολικούς, τους Ρωμαιοκαθολικούς, τους Αγγλικανούς και τους Διαμαρτυρομένους γίνεται υπό προϋποθέσεις και χρησιμοποιείται κύρια ως τεχνικός όρος. Οι Ορθόδοξοι βρίσκονται μέσα στα κανονικά όρια, που έχουν χαράξει οι Οικουμενικές και οι μεταγενέστερες Σύνοδοι, όρια που έχουν καθορισθεί και από τους Ιερούς Κανόνες. Η Ορθόδοξη Εκκλησία είναι «Μία Αγία» (Una Sancta), και ως τέτοια μπορεί να πορεύεται σε διάλογο με τα υπόλοιπα διαλογικά μέρη, τις «Ομολογίες» ή «ομάδες»¹². Ένας βασικός χώρος, που βοηθά στην κατανόηση της χρήσης του όρου "Εκκλησία" σε πρώτο επίπεδο είναι αυτός της Αγίας Γραφής και της Ιεράς Παράδοσης. Αυτό, άλλωστε, επιβεβαιώνεται και με έμμεσο τρόπο, όταν παρατηρεί κανείς πως ένα μεγάλο μέρος των σχετικών διαλόγων έχει να κάνει με τα θέματα της Αγίας Γραφής και της Ιεράς Παράδοσης. Δεν μπορεί να υπάρξει πραγματική συμφωνία και συμμετοχή στο ένα «σώμα» της Εκκλησίας,

---

¹⁰ Ι. Ζηζιούλα, *Η Ενότης της Εκκλησίας εν τη Θεία Ευχαριστία και τω Επισκόπω*, ό.π., 133.

¹¹ Ν. Ματσούκα, *Δογματική και Συμβολική Θεολογία Β', Έκθεση της Ορθόδοξης Πίστεως σε αντιπαράθεση με τη δυτική Χριστιανοσύνη*, Θεσσαλονίκη 1996, 18-19.

¹² *Ο Θεολογικός Διάλογος Ορθοδόξων και Αντιχαλκηδονίων (παρελθόν-παρόν-μέλλον). Μία αγορεύτικη συμβολή*, εκδόσεις Ιεράς Μονής Γρηγορίου, Άγιον Όρος, 2018, 99. Όπου και παρατίθεται το απόσπασμα: «Ταύτην ἔμαθον ἐγὼ τὴν πίστιν, καὶ ἐδιδάχθην ἐκ τε τῶν προαποδημησάντων ἁγίων καὶ μακαρίων Πατέρων ἡμῶν, καὶ ἐκ τῶν νῦν περιόντων, καὶ τοὺς οἵακας τῆς καθολικῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας πεπιστευμένων, καὶ ὀρθῶς πρὸς τὸν λιμένα τοῦ θεοῦ θελήματος αὐτῆν διακυβερνώντων ἀντὶ παντός ἀξιώματος, ταύτην τῷ Θεῷ προσφέρων τὴν ὁμολογίαν ἄχραντον καὶ ἀμόλυντον, καὶ πάσης αἰρετικῆς ζάλης ὑψηλοτέραν. Βίω γὰρ ἔργους κατηγλαῖσμένω δικαιοσύνης οὐκ ἔχω καυχᾶσθαι, κατὰ πᾶσαν μου τὴν ἐνθάδε ζωὴν παραβάτης ἀυθαίρετος τῶν θείων νόμων γενόμενος», Μαξίμου Ομολογητοῦ, Προς Πέτρον Ἰλοῦστριον, Migne, PG 91, 532CD.

εάν δεν υπάρξει κατ' αρχήν συμφωνία στα θέματα αυτά. Στην αντίθετη περίπτωση, δεν έχουμε διάλογο, αλλά απλά μία παράθεση απόψεων και θεολογικών γνωμών, που δεν μπορούν να ξεπεράσουν ένα πρώτο στάδιο αμοιβαίας επικοινωνίας και επ' ωφελεία διαφώτισης του ενός από τον άλλο. Ο συγγραφέας είναι σε γνώση, βέβαια, ότι στην Πατριαρχική Εγκύκλιο του 1904 γίνεται επίσης λόγος για τις άλλες «εκκλησίες». Υπάρχει πραγματικά μία «ανοικτή στάση» προς τους μη Ορθόδοξους και τις άλλες χριστιανικές κοινότητες και αναγνωρίζεται σε αυτούς αληθινή χριστιανική πίστη και ελπίδα. Στο Α΄ Παγκόσμιο Συνέδριο «Πίστις και Τάξις» στη Λωζάνη (1927), οι Ορθόδοξοι μιλούν και πάλι για «Εκκλησίες» και εκφράζουν την γενικότερη θετική τους στάση¹³. Στο Β΄ Συνέδριο «Πίστις και Τάξις» στο Εδιμβούργο (1937), οι Ορθόδοξοι δηλώνουν ευχαριστημένοι ότι αποκόμισαν μέγα κέρδος από την καθημερινή τους επαφή με τους αντιπροσώπους των χριστιανικών «Εκκλησιών». Στο Γ΄ Συνέδριο «Πίστις και Τάξις» στη Λούνδη (1952), σε ένα βαρυσήμαντο κείμενο, αφού εκφράζεται πρώτα η αυτοσυνειδησία των Ορθόδοξων και μάλιστα με έμφαση, στη συνέχεια γίνεται λόγος για τις «άλλες εκκλησίες», που είναι «αδελφοί εν Χριστώ»¹⁴. Και εάν κάποιος μπορεί να φέρει την αντίρρηση ότι τα εν λόγω συνέδρια «Πίστις και Τάξις» είναι συνέδρια με σαφή αφετηρία και ιδεολογική κατεύθυνση (προτεσταντίζουσα), δεν μπορεί να πει κανείς το ίδιο για τις Πατριαρχικές Εγκυκλίους. Πέρα από αυτήν του 1904, η Εγκύκλιος του 1920 απευθύνεται «Προς τας απανταχού Εκκλησίας του Χριστού» και αποτελεί τη βάση της όλης Οικουμενικής Κίνησης.

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, αρχίζει να διαμορφώνεται μία νέα πραγματικότητα, η οποία περιγράφεται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο με τον χαρακτηριστικό όρο «περιχώρηση». Όπως αναφέρεται στο σημαντικό Διάγγελμα του Οικουμενικού Πατριαρχείου επί τη εικοσιπενταετηρίδι του ΠΣΕ, «Πάντα δε ταύτα ομού συνετέλεσαν και συντελούσιν εις την διαπλάτυνσιν των καρδιών προς μίαν φιλόχριστον περιχώρησιν των ομολογουσών τον αυτόν Κύριον Χριστιανικών Εκκλησιών και

---

¹³ Στ. Τσομπανίδη, *Εκκλησία και Εκκλησίες*. Η θέση των άλλων χριστιανικών Εκκλησιών στην εκκλησιολογική αυτοσυνειδησία της Ορθόδοξης Εκκλησίας στα πλαίσια του οικουμενικού διαλόγου, εκδόσεις Αρμός, Αθήνα 2013, 69-74.

¹⁴ Στ. Τσομπανίδη, *Εκκλησία και Εκκλησίες*, ό.π., 76.

Ομολογιών»¹⁵. Δεν πρόκειται για μία καινοφανή ιδέα. Ήδη, στην Γ΄ Πανορθόδοξη Διάσκεψη στη Ρόδο (1964), ο Μητροπολίτης Χαλκηδόνος Μελίτων θα αναφερθεί στο ότι «δεν αρνούμεθα ότι τα γνωρίσματα της Εκκλησίας ανευρίσκουμε και μετά σεβασμού τιμώμεν και εις άλλας κεχωρισμένας αφ΄ ημών Εκκλησίας»¹⁶. Επεξεργασία αυτής της θέσης, και ιδιαίτερα αποκαλυπτικό, είναι το κείμενο «Οι Ορθόδοξοι και η Ενότητα της Εκκλησίας», το οποίο παρουσιάστηκε στην Διορθόδοξη Προπαρασκευαστική Διάσκεψη με θέμα «Ο αγώνας για τη δικαιοσύνη και ενότητα της Εκκλησίας», που συγκλήθηκε στην Ορθόδοξη Ακαδημία της Κρήτης το 1975, εν όψει της Ε΄ Γενικής Συνέλευσης του ΠΣΕ στο Ναϊρόμπι της Κένυα. Στο κείμενο αναφέρει ότι, εάν οι Ορθόδοξοι λένε ότι βρίσκονται σε συνέχεια της μίας, αγίας, καθολικής και αποστολικής Εκκλησίας, αυτό δεν αποτελεί καμία αποκλειστική αξίωση, αλλά μία δήλωση ότι παραμένουν πιστοί στην πληρότητα της αποστολικής κοινότητας, η οποία χρειάζεται να αποκαλυφθεί ακόμη πληρέστερα και μάλιστα σε συνεργασία με τους άλλους χριστιανούς στον κόσμο. Για αυτό η Ορθόδοξη Εκκλησία, κατά το κείμενο, δεν περιμένει να μεταστραφούν οι άλλοι χριστιανοί στην Ορθοδοξία, στην ιστορική και πολιτισμική της πραγματικότητα, του παρελθόντος και του παρόντος και να γίνουν μέλη της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Η επιθυμία της είναι να αγωνιστούν όλοι στις δικές τους «εκκλησίες» και παραδόσεις, ώστε να κατανοήσουν σε βάθος την πληρότητα της αποστολικής πίστης, η οποία ενυπάρχει στην πληρότητα της εκκλησιαστικής ζωής¹⁷. Η ανωτέρω θέση μας βρίσκει εντελώς αντίθετους καθώς δε συμφωνεί με την ίδια την υπόσταση της Ορθόδοξης Εκκλησίας, που είναι η μία, αγία, καθολική και αποστολική Εκκλησία, που προσεύχεται και αγωνιά για την επιστροφή των αιρετικών σε Αυτήν.

Στις δηλώσεις, όμως, που αναφέραμε πιο πάνω, σταδιακά και προοδευτικά παρέχεται η εντύπωση ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία δεν είναι κάτι άλλο παρά μία ακόμη «Ομολογία», ίσως πιο αληθινή και ορθή, αλλά «Ομολογία», ανάμεσα στις άλλες. Το αντίβαρο σε αυτή τη θέση είναι η προοπτική ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία βλέπει στην δυνατότητα του διαλόγου την κατάθεση της μαρτυρίας της αλήθειας, ώστε να δώσει το

---

¹⁵ Στο ίδιο, 110.

¹⁶ Στο ίδιο, 102.

¹⁷ Στ. Τσομπανίδη, *Εκκλησία και Εκκλησίες*, ό.π., 122.

κίνητρο και στις υπόλοιπες ομολογίες και χριστιανικές κοινότητες για την αναζήτηση της αυτοσυνειδησίας τους στην πρώτη χριστιανική Εκκλησία. Στο κατά πόσο δηλαδή, ανταποκρίνονται στην καθαρότητα της πίστεως και του χριστιανικού βιώματος που προκύπτει από αυτήν.

Δεν πρέπει ωστόσο να παραβλέπεται, από πλευράς ορθοδόξου, το περίφημο θέμα της «ιδεολογικής» Ορθοδοξίας των Προχαλκηδονίων, που μπορεί να τους επιτρέπει να προχωρήσουν στην ένωση με τους ορθοδόξους με μόνο κριτήριο την αποδοχή των Συνόδων, χωρίς κάποια αναφορά στη Χριστολογία, αφήνοντας ανοικτά και εκτός όλα τα ερωτήματα της κοινής πίστεως και εκκλησιαστικής συνείδησης¹⁸. Η εν λόγω άποψη χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή και ανάλυση επί τη βάση της πατερικής διδασκαλίας. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι σε αντίστοιχες, κατ' αναλογία περιπτώσεις, όπως αυτή των Ομοιουσιανών, ο Μ. Βασίλειος αντιμετώπισε το πρόβλημα της επιστροφής τους στην Εκκλησία με μία μεθοδολογία, εκκλησιολογικά και δογματικά, ακέραιη. Δεν αποδεχόταν ο Μ. Βασίλειος κάποιον επαμφοτερισμό του ήθους, οπότε θα έπρεπε οι τότε αιρετικοί «Ομοιουσιανοί» να απαντήσουν σε απλά και ευσύνοπτα για την πίστη ερωτήματα και, ταυτόχρονα, να διακόψουν την εκκλησιαστική τους κοινωνία με όσους παρέμεναν στην ετεροδοξία. Κάτι τέτοιο θα δούμε στη συνέχεια της εργασίας ότι δεν απαιτείται από τα μέρη που προσέρχονται στους διαλόγους. Βέβαια και πάλι αυτό θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, όταν πρόκειται να φτάσουμε σε τέτοιο σημείο που να γίνεται λόγος για πιθανότητα ολοκληρωμένης κοινωνίας των διαλεγόμενων μελών.

Ο διάλογος μεταξύ των χριστιανικών «εκκλησιών» και Ομολογιών προκύπτει επιπρόσθετα και από τον έντονο ποιμαντικό προβληματισμό ενώπιον των υφισταμένων κοινών κινδύνων που απειλούν τον σύγχρονο άνθρωπο. Η αυτοσυνειδησία της Ορθόδοξης Εκκλησίας μπορεί να προσφέρει πολλά στην αγωνία για την αποκατάσταση της αρχαίας

---

¹⁸ Αρχιμ. Γεωργίου Γρηγοριάτου, «Η 'ιδεολογική' Ορθοδοξία των Αντιχαλκηδονίων. Απάντησις σε απόψεις του καθηγητού κ. Γεωργίου Μαρτζέλου», *Ο Θεολογικός Διάλογος Ορθοδόξων και Αντιχαλκηδονίων (παρελθόν-παρόν-μέλλον)*, ό.π., 647. Η «ιδεολογική» Ορθοδοξία των Αντιχαλκηδονίων είναι μία έκφραση, που αναφέρεται από τον καθηγητή κ. Γ. Μαρτζέλο σε άρθρο του (Ορθοδοξία και αίρεση των Αντιχαλκηδονίων, κατά τον Αγ. Ιωάννη το Δαμασκηνό, *Θεολογία*, 75/2, 2004, 593-609), και σύμφωνα με την οποία οι Αντιχαλκηδόνιοι, αν και λόγω της απόσχισής τους από την Εκκλησία δεν έχουν «εκκλησιολογική ορθοδοξία», εντούτοις έχουν «ιδεολογική ορθοδοξία», στο ίδιο, 601-602.

εκκλησιαστικής ενότητας, κάτι που αναγνωρίζεται από πολλά στοιχεία: Παρατηρούμε την προοδευτική εγκατάλειψη των προγενέστερων αθέμιτων μεθόδων του ατομικού προσηλυτισμού. Επιπλέον, τόσο οι Ρωμαιοκαθολικοί όσο και η Προτεστάντες έχουν στραφεί στη μελέτη του θησαυρού της Πατερικής παράδοσης και, τέλος, η Ορθόδοξη θεολογία και δη η Εκκλησιολογία και η Μυστηριολογία ολοένα και περισσότερο επιδρά στις άλλες ομολογίες¹⁹.

Η μέθοδος της συγκρότησης θεολογικών αντιπροσωπειών για την αντιμετώπιση θεολογικών ή εκκλησιαστικών διαφορών στους κόλπους της Εκκλησίας ήταν μία παλαιά τακτική, την οποία μπορεί κανείς να ανιχνεύσει στους Κανόνες της Συνόδου της Καρθαγένης (419), ώστε να λυθεί το ζήτημα των Δονατιστών. Σκοπός ήταν η συναγωγή των φρονούντων διάφορα, με σκοπό τη μετάνοια και τη γεφύρωση εν ειρήνη του χάσματος²⁰. Η Σύνοδος ανέλαβε συγκεκριμένες πρωτοβουλίες για την αποκατάσταση της εκκλησιαστικής ενότητας, όπως η επιλεγείσα αντιπροσωπεία των τοποτηρητών, η οποία θα έπρεπε να αποδείξει στους ηγέτες του σχίσματος των Δονατιστών ότι αυτοί αποσχίσθηκαν, χωρίς κάποιο ιδιαίτερο λόγο ή αιτία, από την ενότητα της Καθολικής Εκκλησίας και ότι αυτή η απόσχισή τους δημιουργεί προβλήματα για την σωτηριολογική προοπτική των ιδίων.

Η σύνοδος όρισε, λοιπόν, ειδική αντιπροσωπεία για την αποκατάσταση της εκκλησιαστικής ενότητας, αλλά εξουσιοδότησε και τους κατά τόπους Επισκόπους να αναλάβουν ενωτικές πρωτοβουλίες για την επίλυση της κρίσης²¹. Είναι χαρακτηριστικό

---

¹⁹ Μητροπολίτη Ελβετίας Δαμασκηνού, *Θεολογικοί Διάλογοι. Μία Ορθόδοξος προοπτική*, εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986, 53.

²⁰ «Μετὰ ταῦτα ψηλαφηθέντων καὶ κατανοηθέντων πάντων τῶν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ χρησιμότητι συντρέχειν δοκούντων, ἐπινεύσαντος καὶ ἐνηγήσαντος τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, ἐπελεξάμεθα ἠπίως καὶ εἰρηνικῶς διαπράξασθαι μετὰ τῶν μνημονευθέντων ἀνθρώπων, κἂν εἰ τὰ μάλιστα ἐκ τῆς τοῦ Κυριακοῦ σώματος ἐνώσεως ἀνησυχάστω διχονοία ἀποσχίζωσιν, ἵνα, ὅσον τὸ ἐν ἡμῖν, πᾶσι καθόλου γνωσθῇ τοῖς τῇ ἐκείνων κοινωνία (καὶ ἐταιρία) σαγηνευθεῖσιν, ἀνὰ πάσας τῆς Ἀφρικῆς ἐπαρχίας, πῶς ἐλεεινῇ πλάνῃ κατεδέθησαν· ἴσως, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος, ἡμῶν ἐν ἡμερότητι συναγόντων τοὺς τὰ διάφορα φρονούντας, δώσει αὐτοῖς ὁ Θεὸς μετάνοιαν πρὸς τὸ ἐπιγνῶναι τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἵνα ἀνασφίλωσιν οἱ ἐκ τῶν τοῦ διαβόλου βρόχων αἰχμαλωτισθέντες αὐτῷ εἰς τὸ αὐτοῦ θέλημα» (Κανὼν 66^{ος}), Ράλλη-Ποτλή, Γ', 475.

²¹ «Ἦρπεν ἐπειτα, ὥστε τούτων πραχθέντων, τοποτηρητὰς περὶ τοῦ κηρῦξαι εἰρήνην καὶ ἐνότητα, ἧς τινος χωρὶς ἢ τῶν χριστιανῶν σωτηρία καθίστασθαι οὐ δύναται, πεμφθῆναι ἐκ τοῦ ἡμετέρου ἀριθμοῦ πρὸς τοὺς τῶν αὐτῶν Δονατιστῶν, εἴτε τινὰς ἔχουσιν ἐπισκόπους, εἴτε λαϊκοὺς. Δι' ὧν

ότι οι σχέσεις μεταξύ της Καθολικής Εκκλησίας και των Δονατιστών προβάλλονται ως «αδελφικές», αναγνωρίζεται από τους σχισματικούς Δονατιστές η δυνατότητα διαφύλαξης αυθεντικών στοιχείων της αλήθειας της πίστης, εισάγεται η δυνατότητα ανάπτυξης τοπικών ενωτικών πρωτοβουλιών κατόπιν συνοδικής εξουσιοδότησης και από τους εκκλησιαστικούς ηγέτες της κάθε διοικητικής περιφέρειας, κατοχυρώνεται κανονικώς η διεξαγωγή ενωτικών θεολογικών διαλόγων διά των θεολογικών αντιπροσωπειών και δια της συγκρότησης των αντίστοιχων θεολογικών επιτροπών, ορίζεται η δια κοινών συνελεύσεων των δύο θεολογικών επιτροπών εξέταση όλων των επίμαχων θεολογικών ζητημάτων, διακηρύσσονται οι οδυνηρές σωτηριολογικές προεκτάσεις της απόσχισης από την ενότητα της Καθολικής Εκκλησίας, και εκφράζεται η ανάγκη εμμοχής στην αναζήτηση της τελικής εκκλησιαστικής ενότητας²².

Είναι αλήθεια ότι η κρίση του Δονατισμού δεν ήταν μικρή και περιορισμένης εμβέλειας, οπότε οι σχετικοί Κανόνες του διαλόγου και της ειρηνικής καταλλαγής έχουν τη σχετική τους σημασία, όμως, από τη μία πλευρά, δεν γίνεται λόγος για αίρεση αλλά για σχίσμα και, από την άλλη πλευρά, δεν πρέπει να μας διαφεύγουν της προσοχής και οι ιδιαίτερες συνθήκες του 4^{ου} αιώνα, μίας περιόδου που χαρακτηρίζεται ως «μεταβατική»,

---

τοποτηρητῶν πᾶσιν ἐν γνώσει γένηται, πῶς οὐδὲν ἔχουσιν εὐλογον κατὰ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, μάλιστα, ἵνα φανερόν πᾶσι γένηται διὰ τῶν πολυχινωτικῶν πεπραγμένων, πρὸς πίστωσιν τῆς ἀποδείξεως, ὅπερ αὐτοὶ περὶ τῶν Μαξιμιανιστῶν τῶν ἰδίων σχισματικῶν ἔπραξαν. Ἐνθα αὐτοῖς θεόθεν ἀποδείκνυται, ἐὰν ἐπισκῆψαι θελήσοιεν, οὕτως ἀδίκως τότε αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνώσεως ἀποσχίσαντας, ὥσπερ κρᾶζουσιν ἀδίκως ἀπ' αὐτῶν τοὺς Μαξιμιανιστὰς νῦν ἀποσχίσαι· ἐκ δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τούτων, οὐστinas φανερᾶ τῆς οἰκείας βουλῆς αὐθεντῶν κατεδίκασαν, μετὰ ταῦτα ἐν ταῖς ἰδίαις τιμαῖς ἀνεδέξαντο καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ οἱ παρ' αὐτοῖς καταδεδικασμένοι καὶ ἐκβεβλημένοι δεδώκασι. προσεδέξαντο πρὸς τὸ δειχθῆναι, πῶς μωρᾶ καρδία ἀντιτάσσονται τῇ εἰρήνῃ τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ διακεχυμένης. Ταῦτα ποιῶντες ὑπὲρ τοῦ μέρους τοῦ Δονάτου, καὶ μὴ λέγοντες ἑαυτοὺς μολύνεσθαι τῇ κοινωνίᾳ τῶν παρ' αὐτοῖς, οὕτω διὰ τὸ ἀκούσιον τῆς εἰρήνης ἀναδεχθέντων, ἡμῖν δὲ φιλονεικοῦντες, τουτέστι τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἔτι μὴν καὶ τῇ ἐν τοῖς ἐσχάτοις μέρεσι τῆς γῆς καθεστῶση, διὰ τῆς μεμιασμένης τούτων κοινωνίας, ὧν τινων πρώην κατητιῶντο πάντες, ἐλέγξει αὐτοὺς οὐκ ἠδυνήθησαν» (Κανὼν 69^{ος}), Ράλλη-Ποτλή, Γ', 480-481. Βλ. καὶ «Ἡ γὰρ ὑπόσχεσις πάντων ἡμῶν τοῦτο προεβάλετο, ὀφείλειεν ἕνα ἕκαστον ἡμῶν ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει καθ' ἑαυτὸν συνελθεῖν τοῖς ἀρχηγοῖς τῶν Δονατιστῶν ἢ προσζευῆσαι ἑαυτῶ γείτονα ἕτερον, ἵνα ὁμοίως τοῖς τοιοῦτοις ἐν ἐκάστη πόλει καὶ τόπῳ διὰ τῶν ἀρχόντων ἢ τῶν πρώτα φερόντων ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις συνέλθωσι. Τοῦτο ἐὰν ἀρέσκη πᾶσι, παραγγελθείη. Ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐλέχθη· Πᾶσιν ἀρέσκει, καὶ πάντες τοῦτο τῇ ἡμετέρᾳ ὑπογραφῇ ἐκυρώσαμεν..» (Κανὼν 91^{ος}), Ράλλη-Ποτλή, Γ', 523-524.

²² Μητροπολίτη Ελβετίας Δαμασκηνού, *Θεολογικοί Διάλογοι. Μία Ορθόδοξος Προοπτική*, ὁ.π., 68-69.

καθώς οι διωγμοί λαμβάνουν τέλος και αρχίζει να διαμορφώνεται η θεσμικότητα στην Καθολική Εκκλησία.

Η αναγκαιότητα ενός διαλόγου, με αγάπη, πραότητα και φιλανθρωπία απέναντι σε αιρετικούς και σχισματικούς, δεν απορρίπτεται με κανένα τρόπο, μάλλον δε είναι και επιβεβλημένος. Όπως λέει ο Άγ. Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός, επαινώντας τον Μ. Αθανάσιο, «τῷ δέ παρ' ἑαυτοῦ φάρμακον ἐπάγει τῷ ἄρρωστίματι. Πῶς οὖν τοῦτο ποιεῖ; Προσκαλεσάμενος ἀμφοτέρα τὰ μέρη οὕτως καὶ φιλανθρώπως, καὶ τον νοῦν τῶν γραφομένων ἀκριβῶς ἐξετάσας, ἐπειδὴ συμφρονοῦντας εὔρε καὶ οὐδέν διεστῶτας κατὰ τὸν λόγον, τὰ ὀνόματα συγχωρήσας, συνδεῖ τοῖς πράγμασιν»²³, και προτρέπει ο Ιωάννης Χρυσόστομος «μή τοίνυν πρὸς ἐκείνους ἀγριαίνωμεν, μηδέ θυμόν προβαλλώμεθα, ἀλλά μετά ἐπιεικείας αὐτοῖς διαλεγώμεθα· οὐδέν γάρ ἐπιεικείας καὶ πραότητος ἰσχυρότερον»²⁴.

Τέλος, ο διάλογος θα πρέπει, αναμφίβολά, να εδράζεται στην αλήθεια της Εκκλησίας, καθώς χαρακτηριστικά οι Ορθόδοξοι αντιπρόσωποι που συμμετείχαν στις εργασίες της Επιτροπής «Πίστις και Τάξις» (1963) του Π.Σ.Ε. στο Montreal, διατράνωσαν, «η Εκκλησία δεν στηρίζεται στον γραπτό λόγο, αλλά στο πρόσωπο του Χριστού, τον ζώντα, αιώνιο, ενσαρκωμένο Λόγο, για τον οποίον οι Γραφές δίνουν μαρτυρία. Ο ίδιος ο Λόγος είναι πάντοτε σπουδαιότερος από την μαρτυρία. Η Εκκλησία δεν είναι υποδεέστερη της Βίβλου, αλλά, μάλλον, συναρμονισμένη μαζί της. Η Εκκλησία δεν είναι μόνον ο χώρος όπου κρατείται το αποστολικό μήνυμα, αλλά ο χώρος, στον οποίο ο Χριστός συνεχίζει το σωτηριώδες λειτούργημά Του. Μόνο στην Εκκλησία, με την ζωντανή εμπειρία του Αγίου Πνεύματος, μπορεί η Βίβλος να κατανοηθεί πλήρως. Με αυτή την έννοια, η Εκκλησία εμπεριέχει όλη την Αλήθεια, σε αντιδιαστολή με ό, τι το γραπτό κείμενο της Γραφής μας δίνει να κατανοήσουμε. Παράδοση είναι η συνέχιση της αδιάκοπης, χαρισματικής, εξαγιασμένης ζωής, η 'ανάμνηση' και η 'συνείδηση' της

²³ Γρηγορίου Ναζιανζηνού, *Λόγος 21. Εις τον μέγαν Αθανάσιον επίσκοπον Αλεξανδρείας*, 35, Migne, PG 35, 1125AB.

²⁴ Ιωάννη Χρυσοστόμου, *Περί ακαταλήπτου, απόντος του επισκόπου, προς Ανομοίους*, Migne, PG 48, 708.

Εκκλησίας. Παράδοση είναι η διαρκής καθοδήγηση και φωτισμός του Πνεύματος στην ύπαρξη και στην εμπειρία της Εκκλησίας»²⁵.

Βιογραφικό Σημείωμα

Το 1991, ο κ. Αβαγιάννης Σταύρος αποφοίτησε από το Τμήμα Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (Ε.Κ.Π.Α.), με γενικό βαθμό «Λίαν Καλώς». Το 1996 ολοκλήρωσε τις σπουδές του/της στο Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Ε.Κ.Π.Α., επίσης με γενικό βαθμό «Λίαν Καλώς».

Το 2018 απέκτησε Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης στο αντικείμενο του **Κανονικού Δικαίου**, στο πλαίσιο των Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής του Ε.Κ.Π.Α. Το 2023 ολοκλήρωσε το Διδακτορικό του/της Δίπλωμα στο Τμήμα Θεολογίας της ίδιας σχολής.

Στην επαγγελματική του πορεία, από το 2021 έως το 2024 διετέλεσε Διευθυντής της Δημόσιας Σχολής Α.Ε.Κ. Χαλανδρίου, αναλαμβάνοντας παράλληλα διοικητικά καθήκοντα και στη Σ.Α.Ε.Κ. Αγίου Στεφάνου. Προηγουμένως, από το 2018 έως το 2021, υπηρέτησε ως Υποδιευθυντής στη Σ.Α.Ε.Κ. Γλυφάδας, ενώ από το 2015 έως το 2018 κατείχε την ίδια θέση στη Σ.Α.Ε.Κ. Γαλατσίου.

Από το 2005 έως το 2015 εργάστηκε ως Θεολόγος καθηγητής/καθηγήτρια σε Διευθύνσεις Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, αποκτώντας πολύτιμη εμπειρία στη διδασκαλία και στη διοίκηση.

---

²⁵ «Report on Tradition and Traditions», Montreal, Canada, 12-26 July, 1963, Faith and Order no.40, p.37, https://archive.org/stream/wccfops2.044/wccfops2.044_djvu.txt